

Amuris arbejdermuseumskvarter i Tampere

Af Martti Helin

Tampere

Da den i 1820 grundlagte *Finlaysons bomuldsfabrik* omkring 1840'erne begyndte at vokse under Nottbeck'ernes ejerskab, blev Tampere Finlands ledende industriby. Nottbeck'erne var efterkommere af den i Petersborg bosiddende handelsmand Carl Samuel Nottbeck, der i 1855 sammen med den kejserlige læge, Yrjö Rachin, havde købt fabrikken af grundlæggeren, skotten James Finlayson.

I 1850 var der alene hos Finlayson lige så mange arbejdere som i alle de fabrikker, der var registreret i manufakturfortegnelserne i Turku og Helsinki. *Tampere papirfabrik* var på samme tidspunkt landets tredjestørste industrivirksomhed. Da *Tampere linnedfabrik* (grundlagt 1856) voksede til en af de største fabrikker i landet, samtidig med at byens andre industrivirksomheder fik deres position styrket, blev Tampere den førende industriby. I 1870 havde Tampere hele 41,7% af landets samlede antal industriarbejdere.

I løbet af 1870'erne begyndte byen dog så småt at miste sin særstilling, da industriudviklingen tog fart andre steder i landet. Men den bevarede sin karakter som landets mest typiske industriby. Fabrikkerne var store, selv gennemsnitligt beregnet. Endnu ved århundredeskiftet var arbejdernes antal ved industri- og håndværksvirksomhederne næsten en tredjedel af byens indbyggertal.

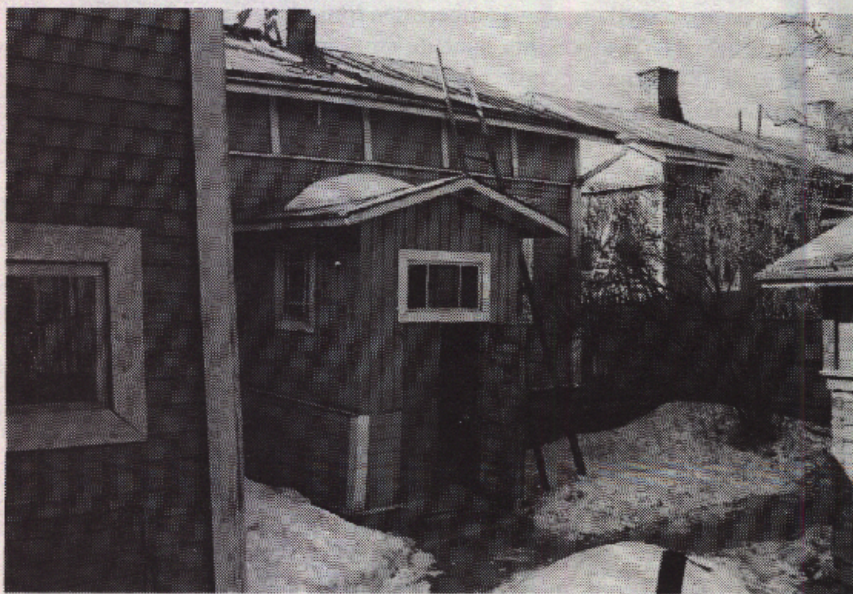
Især 1890'erne var en tid med stærk ekspansion i industrien i Tampere. Samtidig voksede byens indbyggertal, og de bebyggede områder blev udvidet. Byen voksede ganske enkelt ud af sit ham.

Amuri

Industriudviklingen samt de styringsmæssige, befolkningsmæssige og strukturelle ændringer, som skete i løbet af den sidste halvdel af 1800-tallet, medførte stor bolignød i Tampere. Området indenfor bygrænsen var blevet utilstrækkeligt for den stærkt industrialiserede by og dens voksende befolkning. Allerede 1868 godkendte man en ny byplan udenfor de daværende bygrænser, og udbygningen efter denne plan begyndte det følgende år. I denne nye bydel,

som man godt kan betragte som *Finlands første arbejderbydel*, var alle grundene bebygget ved indgangen til 1900-tallet. *Amuri*, som bydelen kom til at hedde, er beliggende ganske tæt ved byens nuværende midte. Navnet 'Amuri' refererer til den samtidige emigration til 'Amur-landet' i Sibirien, hvortil den russiske regering med lovnin om gratis byggegrunde og skattelettelser lokkede finner til at immigrere i 1860'erne.

Amuris byplan følger det traditionelle ternemønster, men grundenes størrelse var afstemt efter de til bydelen tilflyttede arbejderes betalingsevne; grundene var som regel mindre end i byens centrum. Amuris bygninger var i én etage, lange og inddelt i mange rum. Typisk for dem var, at de blev bygget i flere etaper. Karakteristisk for bygningerne i hele Tampere, men især i Amuri-området, var det specielle system med køkkenandele; heraf udtrykket »et rum med køkkenandel«. Omkring det oftest langstrakte køkken var der fire, til tider fem eller seks små rum, således at et »rum med køkkenandel« udgjorde en bolig. Amuris bygninger er for en stor dels vedkommende bygget af arbejderne selv. Ligeledes er tegningerne udarbejdet af lægmænd eller højest af bygningsmestre med afgang fra en teknisk skole.

En trappe der fører ind i arbejdermuseumskvarterets hjem fra 1930'erne. Foto: Mikko Helin.

En ejendoms historie

Som et eksempel på Amuris bygningshistorie kan nævnes *kvarter 41/79/V*, der i dag er en del af museet.

Iflg. Marna Maulu's undersøgelser bød bygningsmester Paavo Leander 50 mark for lejeretten for grund 27 ved en auktion, der blev holdt d. 21.12.1883. Leander opgav sin grund ret hurtigt, og i 1885 var arbejdsmand Emil Nieminen noteret som grundens lejer. Han har formodentlig selv bygget en bygning ved Magasingatan, som rummede fire værelser og et køkken. Af denne første bygning er ingen tegninger bevaret. Iflg. folkeregistret af 1885 boede der i huset følgende personer: husejer Nieminen med sin kone og to børn, en kommunalarbejder med sin familie på seks personer, en ugift kommunalarbejder, en enke med sit barn, en kvindelig og en mandling arbejder fra bomuldsfabrikken, eller i alt 19 personer. Det følgende år var det to personer færre. I 1887 blev grundens lejeret og selve ejendommen overført til Gustaf Lindblom. Da var der 12 beboere.

Det følgende år skiftede ejeren igen. Huset blev købt af arbejdsmand Herman Johansson. Han havde en kone og to børn. Også husejerens forældre flyttede ind i ejendommen. Da var der 16 beboere og i de næste to år 18.

Herman Johansson, fra 1907 hjemmehørende i Aulanko, blev født i Orivesi som søn af en husejer d. 1.7.1858 og flyttede iflg. folkeregistret til Tampere i begyndelsen af 1880'erne. Han arbejdede i et træsliberi og giftede sig i 1888 med en arbejderske ved bomuldsfabrikken, Edna Wilhelmiina Lindegren, der var født i Tampere. De fik otte børn, hvoraf tre døde som små.

Allerede året efter lejerrettens overgang til H. Johansson, i 1899, havde denne ladet udføre planer for udvidelse af bygningen. Tegningerne er dateret i Tampere, i december 1889, og de er signeret af H. Heikkilä. Planen er stadfæstet i Lenskontoret i Hämeenlinna i januar 1890. Samme år løskøbte han lejegrundene fra kommunen.

Den nye bygning blev formodentlig færdig i det følgende år, 1891, idet der nu, iflg. folkeregistret, var 60 beboere i huset. Størst var beboerantallet i 1895, hvor der boede 80 i folkeregistret optagne personer. I årene 1900-1910 havde huset 40-60 beboere, i det følgende årti ca. 40, og i 1920'erne godt og vel 30 beboere. I 1918 var huset beboet af 36 personer. Blandt beboerne var en grundejer, en guldsmed, en arbejdsmand ved udendørsarbejde, en altnuligmand, en massør, en el-arbejder, en skotøjsarbejder og en maskinarbejder. Der var 11 børn.

Den i begyndelsen af 1890'erne færdiggjorte del har nogenlunde bevaret sit oprindelige udseende, nogle ændringer er der dog, f.eks. i verandaerne. I sin nuværende skikkelse er den »gamle« del imidlertid noget smallere og lavere, samt i detaljer, f.eks. i panelerne, mere beskeden end den nye del.

Den eneste bemærkelsesværdige ændring i grundplanen er sket i køkkenet i husejerens bolig. Det var oprindeligt lige så dybt som selve bygningsstammen, men er senere inddelt i køkken og værelse.

Herman Johansson og hans efterkommere boede i huset helt op til 1950'erne.

En anden langvarig beboer i huset, Luukas Albert Hjort, kaldt »Amuris arkitekt«, flyttede sammen med sin kone og fem børn ind i huset det samme år, hvor husets nye del blev færdig. I de efterfølgende år arbejdede han iflg. folkeregistret bl.a. på tagpapfabrik, som kommunalarbejder, som isoleringsarbejder, som arbejdsmand ved udendørsarbejde, og helt frem til 1924, da han var 75, som dørvogter på Ruuskanens trikotagefabrik. Han boede sammen med sin kone 45 år i huset, frem til 1936.

Tilsvarende skæbner finder man i hver eneste af museets boliger. Efter *Markku Honkasalos* undersøgelser kan de personer, der over længere tid boede i den samme bolig indenfor det nuværende museumskvarter, inddeles i følgende kategorier (undersøgelsen vedrører århundredeskiftet):

En ugift kvindelig eneforsørger, som arbejdede på Finlaysons fabrik. Den for hende fastsatte kopskat og fattigafgift betalte hun til tiden.

En gift 40-50-årig mand, hvis familie bestod af kone og mindst fem børn. Han var faguddannet arbejder, som betalte sin skat til tiden - eller han var fritaget for skat på grund af børneantallet. Han var kommet til Tampere for over ti år siden, medmindre han da var en indfødt tamperebo.

Bomuldsfabrikсарbejder Valte Mäkinens simple rum. Værelset er indrettet efter en beskrivelse i Väinö Linnas roman «Päämäärä» ('Mål'). Foto: Aimo Aitasalo.

- En enke med hjemmeboende børn, hvoraf de ældste gik på arbejde og betalte skat. For hende selv var der kun fastsat kopskat og fattigafgift. Hun var 50-60 år gammel.

På tilsvarende måde kan man finde fællestræk hos de typiske korttidsbeboere og deres husstande; ved århundredeskiftet fandtes de personer, der i Amuri oftest skiftede bolig, i følgende kategorier:

- En ung arbejdsmand eller fabrikspige, under 20 år, nylig kommet fra landet uden endnu at have flyttet sin folkeregisteradresse til byen. Han/hun boede som medbeboer hos en familie, hvor der var flere børn i forvejen. Han/hun fik en lille løn på fabrikken; der var ingen sikkerhed i ansættelsen. Skatten var lav - og han/hun undlod som regel helt at betale den.
- En ung ægtemand, der et par år tidligere havde giftet sig med en fabrikspige. De havde forløbig kun ét barn. Familien boede i et sparsomt møbleret lille rum med køkkenandel. Manden arbejdede på fabrikken, mens konen efter barnets fødsel var holdt op med at arbejde.
- En enke, der helt var fritaget for skat på grund af sygdom og fattigdom.

Museet i Tampere

Ideen om et museums kvarter i Tampere stammer formodentlig fra 1950'erne, hvor emnet blev diskuteret inden for Tavastlands Museumsselskabs rammer. Ved indgangen til 1960'erne havde tanken udkrystalliseret sig i et initiativ til et arbejdermuseum. Men først kommunalbestyrelsens vedtagelse i 1968 om museumsarbejdets fornyelse og intensivering gjorde det muligt at sætte Amuris arbejdermuseumsprojekt i gang.

Ved fornyelsen af Amuris byplan i 1960'erne blev der til museumsformål reserveret et mindre kvarter i umiddelbar nærhed af Tampere Kunstmuseum. Med årene skaffede kommunen hele kvarteret til ejendom. En af de første aktiviteter i 1974-75 var udarbejdelse af en samling detaljerede byggetegninger af husene i Amuris museums kvarter og opbygning af en tilsvarende fotografisamling, der kunne understøtte byggetegningerne. Samtidig var man blevet færdig med planerne vedrørende nogle af museums kvarterets centrale detaljer. F.eks. er tegningerne til den fællessauna ('fællessauna' er betegnelsen for den traditionelle sauna, hvor mænd, kvinder og børn badede sammen), som iflg. den foreløbige skitse skulle bygges, fra begyndelsen af 1970'erne. Som model for fællessaunaen var de på det tidspunkt endnu ibrugværende fællessaunaer i Tampere, især i Amuri og Pispala, begge typiske arbejderbydele.

Selve bygningerne er museets udgangspunkt. I enkelte tilfælde er der foretaget ændringer, men de er i så fald meget beskedne. Man har i ganske særlig grad bestræbt sig på, at Amuris museums kvarter ikke skulle blive et håndvær-

kermuseum, men en skildring af boligformen i Amuri. Det skal principielt svare til de i Amuri på daværende tidspunkt herskende vilkår, både med hensyn til indhold og ydre mål. Derudover skal kvarteret rumme et par købmandsforretninger, måske et bageri og enkelte hjemmearbejdende hustruers småforetagender (de kunne arbejde som barberere, strygere og syersker).

Kvarterets museale byggearbejde påbegyndtes i 1975. Den første færdige bygning var et brugsforeningsudsalg, en typisk lokalforretning, der kan tidsfæstes til 1934. Placering af denne forretning i Amuri har en historisk begrundelse: i ejendommen ved hjørnet af Bomuldsfabriks-gatan og Mustanlahti åbnedes i 1900 Brugsforening Voima's forløber, Finlayson & Co's brugs. I Magasingata 8 fungerede Tampere Arbejderforenings allerede i 1899 grundlagte brugs.

I 1979 indrettedes husets ni boliger (13 værelser), som skildrer arbejderbefolkningens boligform fra 1932 til 1973. I bygningens andet forretningslokale

Kammerhjørnet i husejerens bolig fra 1946. Foto: Aimo Aitasalo.

placerede man en til året 1946 tidsfæstet papir- og småtingsforretning, der var præget af tiden med varemangel.

Boligerne i det senest (i 1982) færdiggjorte hus er tidsfæstet til 1911-1939. I bygningens kælderetage er der et bageri med udsalg. Huset rummer i alt 13 boliger.

Boligerne skildrer forskellige hjem fra forskellige tidsperioder; samtidig fortæller de om boligformen hos personer med forskellige familierelationer. Der »bor« familier, enlige og logerende, akkurat som tilfældet også var i virkeligheden. For at opnå et levende og ægte indtryk har boligernes imaginære beboere fået tildelt navn, alder og profession, og de er, så vidt muligt og naturligt, blevet flettet ind i bredere historiske begivenheder.

I princippet udgør de enkelte hjem en museal helhed, hvor man nemt kan forestille sig, at beboerne blot for et øjeblik er smuttet ud.

Ved siden af skildringerne på familieniveauet prøver museet også at give et billede af de ændringer, der er sket i det finske samfund, især i Tampere, et billede af samfundets fælles, og dets medlemmers individuelle, kvaler og glæder, udvikling og forandring.

Som eksempel på projektets intentioner følger her oplysninger om to familiers baggrund:

År: 1911

Kustaa, 22 år, skotøjsarbejder

Kalle, 20 år, arbejdsmand ved udendørsarbejde

Eelis, 18 år, arbejder på bomuldsfabrikken

Mauno, 17 år, jernbanearbejder

De unge mænd kommer fra Hämeenkyrö. Kustaa og Kalle er brødre og de flyttede til Tampere for fem år siden. Eelis og Mauno, der kommer fra samme by, har boet sammen med dem i tre år. Folk fra hjembyen overnatter lejlighedsvis hos dem. Mændene bor som logerende i et værelse hos Seti, der er smed på Dunderbergs Maskinfabrik, hans kone Lydia og deres tre børn. Setis familie benytter mændenes værelse som gennemgangsrum. Også Setis familiebolig er »et værelse med køkkenandel«.

År: 1946

Matti, 40 år, tømrer og husejer

Aila, 39 år, hustru til ovennævnte, har en papir- og småtingsforretning i samme hus

Børn:

Heikki, 12 år, elev i realskolen

Mirja, 10 år, elev i folkeskolen

Marjatta, 6 måneder

Logerende:

Arvo, 20 år, studerende ved Teknisk Lærestalt, halvfætter til Aila, kommer fra Vesilahti. Efter krigen, i 1946, var krisen på sit højeste. Næsten alt var rationeret. Der var mangel på råvarer, levnedsmidler, tekstiler etc. Papir var der nok af, og erstatningsindustriens produkter forsøgte at tage toppen af den værste efterspørgsel.

Studentens logikammer:

Størsteparten af genstandene i Arvos rum er krisetidens produkter: gulvtæppet er af papir, ligesådan stolene, gardinerne, vægtæppet og lagnerne. Selv Arvos mappe, kasket og sko er af papir. Arvo dyrker sport ved siden af sine studier. Der er en stolpeseng i et hjørne med henblik på lejlighedsvis overnattende gæster. Arvos far og mor er specielt kærkomne gæster, idet de kan medbringe et velkomment tilskud til maden i den kriseplagede by.

Børneværelse:

Mirja, 10-årig elev i folkeskolen, samler på sodavandsetiketter. Heikkis tinsoldater står på vindueskarmen foran kreppapirsgardiner. På Heikkis seng ligger der et par helt nye pludderbukser, og ved siden af døren er der en plantepresse, som far og mor med møje og besvær har fået skaffet til realskole-eleven. Bagved Mirjas seng hænger et papirvægtæppe.

Gårdspladsen til hjørnehuset ved Magasingata og Saarigata. Foto: Aimo Aitasalo.

Museets mål og midler

Halvdelen af Amuris museum er færdig på nuværende tidspunkt. Iflg. beregningerne vil museet for arbejderhjemmenes vedkommende være færdiggjort i 1989.

Udover boligerne har man til kvarteret tænkt sig en museumsafdeling, der skulle skildre den almindelige udvikling i Tampere i den tilsvarende hundredeårsperiode. Som et inspirerende udgangspunkt har man den særdeles righoldige litteratur, der er skrevet i Tampere, litteratur, der specielt udmærker

sig ved arbejderforfattere. Nogle af de centrale navne i forbindelse med Amuri-skildringerne har været Nobel-pris-modtageren Frs Emil Sillanpää samt modtageren af Nordiske Råds litteraturpris, akademimedlem Väinö Linna. Derudover har mange centrale skikkelser i den finske litteratur, f.eks. Hannu Salama, Viljo Kajava og Elina Vaara, skildret nogle oprindeligt til arbejderklassen tilhørende personers sociale opstigning. Ved brug af den moderne museumsteknik fremstilles samfundsudviklingens hovedlinier fra det samme tidsrum, som de rekonstruerede boliger stammer fra. Ind i disse rammer sættes forfatterens budskab, et personligt billede af det skete. Med denne museumsafdeling er det meningen at skabe den baggrund, hvorpå den almindelige tilskuer lettere kan forstå udviklingen i boligkulturen.

Under opbygningen af Amuris arbejdermuseum har et omfattende arkivmateriale og usædvanligt righoldige undersøgelser vedrørende Amuri naturligvis været til stor hjælp. Selv de økonomiske problemer har man delvis kunnet skubbe i baggrunden, idet kommunen har betragtet Amuris arbejdermuseumskvarter som et monument for sine grundlæggere, og derved værd at støtte. Det sværeste har nok været at trænge ind til det forgangne, som museets personale næppe har haft nogen personlige erfaringer med, hverken tidsmæssigt eller socialt.

Målsætningen ved arbejderboligernes rekonstruktion har været skabelsen af en livagtig virkelighed. I praksis har man ved hjælp af de righoldige kilder

Papir- og småtingsforretning fra 1946. Foto: Aimo Aitasalo.

først skitseret de til hvert årti typiske arbejderfag og arbejderfamiliernes sociale og økonomiske kontakter. Med disse skitser i baghovedet har man så udvalgt modelfamilierne. Ud fra den viden, man har kunnet hente fra den tilgængelige litteratur, har man så først fastlagt hjemmets indretning og derefter hentet de genstande, som de enkelte hjem havde brug for, fra museets samlinger.

Ved de bygningsmæssige ændringer har man ikke støttet sig til arkitekterne; faglærte bygningsarbejdere, malere og murere har fået lov til at udføre arbejdet inden for rammerne af de udarbejdede planer og under kommunens byggeafdelings opsyn. Dette i et forsøg på at efterligne den oprindelige fremgangsmåde. Principielt har man kun foretaget de reparationer, som husejerne selv kunne have fundet på at lade udføre.

Nøglen til museets succes har været den uortodokse form for genstandsindsamling, selvom metoden i praksis er meget enkel. Udgangspunktet har først og fremmest været den størst mulige åbenhed. Gode forbindelser både til offentligheden og til befolkningen, til industrivirksomheder, institutioner og foreninger har været af afgørende betydning. En central og betydningsfuld faktor derudover har været, at selve byen med sine 165.000 indbyggere har næsten alt: fra plejehjem og børnehjem til meget avancerede tekniske læreanstalter. Det var til stor hjælp for arbejdet, da kommunalbestyrelsen vedtog, at museet havde ret til at udtage materialer fra kommunens institutioner.

Den positive modtagelse i offentligheden har medvirket til, at museets anskaffelser for en stor dels vedkommende har været donationer eller testamenterede gaver. Også indkøbene har af samme grund fået deres egen karakter: fra det åbne marked har man fordelagtigt kunnet skaffe betydningsfulde samlinger af høj museal værdi.

Arbejdermuseernes rolle i det finske museums-væsen

Dokumentationsvirksomhed i almindelighed og dokumentationen af den materielle kultur i særdeleshed er i Finland præget af mangel på national planlægning. Manglen på dokumentationen indenfor arbejderkulturen har været særlig grell, og dette forhold har kastet sin skygge over hele det finske museums-væsen. Det virker som om museumsfolk ganske er faldet af udviklingens vogn.

Til gengæld har det finske arkivvæsen som helhed, men især arbejderarkiverne, opnået førsteklases resultater. På den materielle side er den eneste undtagelse de genstande, der blev skabt og brugt i agrarproletariatets hænder. De er på grund af deres unikke karakter og håndværksmæssige kvalitet bevaret i hjemstavnmuseer rundt omkring i landet. Der er de dog på grund af mangel-

Amuris arbejdermuseumskvarters facade mod Magasingatan. Foto: Aimo Aitasalo.

fuld museumsteknik løsrevet fra deres oprindelige sammenhæng, landproletariatet.

Der er mange årsager til den nuværende situation. Den centrale er formodentlig museumspersonalets uddannelse. Museernes faguddannede personale har traditionelt fået sin uddannelse ved Helsingfors Universitet efterfulgt af praktik på Finlands Nationalmuseum. Da hele hjemstavnsbevægelsen i Finland stort set startede og blev videreført i de veluddannedes og dermed de økonomisk velstillede kredse, og da hele det finske museumsvesen - via sit centrale museum - til næsten den dag i dag er blevet styret af personer, der dels har tilhørt det sproglige mindretal dels den intellektuelle overklasse, er det forståeligt, at arbejderbevægelsens og -kulturens synspunkter er forblevet fremmede for dem og derved for hele museumsvesenet.

En anden faktor kan ganske enkelt være museumsvesenets relative svaghed i hele Finland. Først i 1970'erne er museernes funktion, økonomi og ideologi blevet taget op til nyvurdering. Som følge heraf er der nu indenfor museer ansat personer, hvis livssyn har åbnet vejen for en omprioritering af arbejdet inden for museumssektoren.

I dag finder der en til tider meget livlig diskussion sted i Finland om museernes fremtidige opgaver. Inden for museumsvesenet findes der ganske vist ikke rigtigt noget forum til fremlæggelse af problemerne, men udviklingen ser ud til at føre derhen, at enkelte progressive kredse, som både arbejder på og kræver fornyelse, får deres vilje igennem. Arbejdermuseerne er på vej. Et pro-

jekt om et centralt arbejdermuseum gør fremskridt; måske bliver ideen realiseret i en nær fremtid.

Ud fra en samlet vurdering af museumsarbejdet bør man ikke undervurdere de fornyelser, der har fundet sted inden for kunstmuseumsarbejdet i løbet af de seneste år. F.eks. blev Sara Hildéns kunstmuseum, et effektivt fungerende museum for moderne kunst, færdigt i Tampere i 1979. For tiden bygger man nye lokaler til Tampere Kunstmuseum. Det får i alt 3.500 m² til sin rådighed inden udgangen af 1980'erne.

Mens tilvæksten inden kommunalbestyrelsens beslutning om fornyelse var 200-300 genstande om året, er museets samlinger i løbet af de sidste 15 år vokset med i alt ca. 100.000 genstande. Resultatet det bedste år var over 8.000. Samlingerne er hovedsagelig blevet suppleret med materiale fra den nærmeste fortid. Målsætningen har været at skabe en grundsamling, som skildrer begivenheder i 1900-tallet. I løbet af de seneste år har man ganske specielt fokuseret på materiale fra indsamlingsåret. Årsagen til denne ændring er ganske enkelt: erfaringen har vist, at dokumentationen af den nærmeste fortid bedst kan varetages, hvis materialet indsamles, mens det endnu indgår i det daglige liv. Selv en lille forsinkelse betyder, at genstandene i samlingerne repræsenterer nogle i forhold til hinanden andre værdier end de vil gøre i en samling, som er indsamlet og opbygget, mens materialet endnu var i brug.

Et ganske særligt problem i museernes virke er indsamlingen og opbevaringen af materiale med tilknytning til »de små« i samfundet. Museet har her et klart ansvar og det skal handle på hele samfundets vegne.

Museumsfornyelsen i Tampere er blevet modtaget meget positivt, ikke mindst hvad Amuris arbejdermuseums kvarter angår. Akademimedlem Väinö Linnas første romans 'alter ego', Valte Mäkinen, er en af museets »beboere«. Valtes bolig er en minutøs kopi af Väinö Linnas første hjem i Tampere, beskrevet i romanen. Väinö Linna sagde til en interviewer ved døren til Valtes bolig:

»Sådan et museum er meget vigtigt og nødvendigt. Her bliver fortiden anskueliggjort - informationer og virkelige perspektiver dukker op uden at man behøver at lede efter dem.

- Javist er dette den tids virkelighed. Sådan var rummene - fantasibillederne bliver her til virkelighed, ens egen fortid begynder at ånde, en snert af vemodighed er ikke til at ryste af sig.«

(Oversat af Helli Skærbak)